



# MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

**Előfizetési ára évi 6 korona.** Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják. A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

## Goldziher Ignác.

1850—1910.

Hódolattal írjuk e nagy nevet lapunk homlokára és köszöntjük gazdag életének nevezetes útjelzője mellett azt a férfiut, a kinek munkája ragyogó dicsőséggel övezte a magyar Izraelt.

Bámulattal tekintünk fel az alkotásokra, a melyek négy évtizedet meghaladó tudományos pályájának tartalmát teszik. A legfényesebb elme hatalmas akaraterővel szövetkezett, hogy a tudomány javait gyarapítsa.

Csak a lélek e két nagy kiválóságának együttes működéséből származhattak azok a jelentőséges eredmények, a melyek mennyisége és értéke Goldziher Ignácot a tekintély legmagasabb fokára emelte.

Az iszlám tudományos kutatóinak sorában a legelső helyen áll. A muhammedán világ szellemi életét nyilvánulásainak legfontosabb köreiben nálánál senki alaposabban nem ismeri. A vallásokra és azok történeti fejlődésére irányult kutatásai az összehasonlító vallástudomány legkitünőbb mívelőinek sorába állították.

Gazdag elismerés jutott neki osztályrészül. A hazában és a külföldön egyaránt. A legelőkelőbb tudományos intézmények és vállalatok közreműködését keresik, a tudomány fényes ünnepei az ő személyétől kölcsönöznek diszt, legkiválóbb képviselői és leglelkesebb tisztelői versenyre kelnek, hogy babért tüzzenek homlokára.

Bennünket különösen azok a kincsek késztetnek bámulatra, a melyekkel a zsidó tudományt gyarapította és azok a szolgálatok köteleznek hálára, a melyeket tanári működésével tett felekezetünk ügyének.

Mennyi értéket jelent az a cikksorozat (Mélanges judéo-arabes), a melylyel a zsidó tudomány mívelésére rendelt francia szemle évfolyamait gazdagította, mennyi gerjesztő hatás indult ki a Magyar Zsidó Szemlében közzétett dolgozataiból, mennyi világosságot árasztottak és lelkesedést ébresztettek a zsidóság lényegéről és fejlődéséről szóló felolvasásai!

Egy évtized óta Rabbiképzőnk tanári karának egyik disze. Nagy elődtől vette át annak a tárgynak gondozását, a mely első helyen van hivatva arra, hogy a magyar zsidóság jövőbeli lelkészeinek vallásos gondolkodását irányítsa, világlátásukat alakítsa. Nemcsak folytatójává, hanem önálló fejlesztőjévé lett az előd munkásságának. Nemcsak a középkori nagy zsidó gondolkodóknak tanait magyarázza, az irodalmak legmélyebb rejtekeit felkeresve, hogy megvilágítsa keletkezésüket és hatásaikat, hanem párját ritkító elmével, bámulatos tudással és hallgatóit önálló gondolkodásra készítő törekvéssel fejtegeti a valláshoz kapcsolódó magas problémákat, feltárva előttük egy világot, a melyben kalauzolás nélkül eligazodni nem lehet.

A lángészt, a fáradhatatlan kutatót, a tudomány nagy gyarapítóját és magas, világhírtől övezett tekintélyét, a messze földön dicsőségét hirdető tanítványok bámulatától övezett mestert megillető hódolattal köszöntjük Goldziher Ignácot születésének hatvanadik évfordulóján. Mély hálával ismerjük el azokat az eredményeket, a melyek a legmagasabbra irányult munkájából és törekvéseiből származtak; a dicsőség, mely nevéből hazánkra és a zsidóságra áradt, a magyar Izrael legértékesebb erkölcsi javait gazdagítja és meleg, bensőséges óhajunk, hogy az erő megújulásának és a legtisztább boldogságnak forrásává váljék számára mindaz a sugárzó fény, a mely pályáját beragyogja.

## Az önérzet ébredése.

Soha nyomósabb bizonyítékot nem szolgáltatott esemény a költő éles látású mondásának helyessége mellett: „a barát arra oktat ki, hogy mire vagyok képes, az ellenség arra, hogy mi a kötelességem“, mint a tözsomszéd-ságunkban imént lezajlott községképviselő-választások. Egy csapásra liberális mezbe öltözködtek a bécsi keresztényszociálisták, a mikor vizontszolgálat fejében a hithű választóknak két hitehagyott jelöltet ajánlottak fel nagy kegyesen, a régi emberszeretetet tanusító elv szerint: üsd az én zsidáimat, majd én ütöm a te zsidaidat. Mert, hogy a két jeles képviselőjelölt, a kikkel a mi bécsi jó barátaink a császárváros zsidóságát boldogítani akarták, a keresztényszociálisták legsajátosabb zsidai, a mennyiben ezek csak az ő eszme- és társadalmi körükben vélték az ő üdvösségüket feltalálhatni, azt holt biztosan tudták a zsidó szavazatokra rászorult intéző körök. S a milyen jó véleménynyel vannak az ilyen nemes gondolkozású férfiak a mi felekezetünk szavazó tagjai iránt, holt biztosra vették, hogy ezek majd mohón kapnak a törzsükről lehullott férgesek után és nagyon is megtisztelve érzik magukat, ha az ő zsidáikkal ütik a mi zsidainkat. De az egyszer alaposan csalatkoztak a közvélemény chameleon színű csinálói. A régi közmondás szerint rosszabb a mesumednél már nem létezik és mint községképviselőnek sem emelkedik erkölcsi értéke, ha áruba bocsátotta hitét és „követ dobott abba a kutba, a miből egykor szomjuságát csillapította“. Fején találta a szöveget az a szavazati-

szóggal bíró nem is zsidó ember, a ki, mikor renegatusokat akartak a zsidóknak csalétek gyanánt szavazataik árán odadobni, megjegyezte, hogy vallásos vegyeskereskedők nem hitelképesek, azok bizalmat nem érdemelnek, hitcserélőket képviselhetnek, mint külön curiát, de hithű, jellemes, kötelességtudó polgár nem köszöni meg az egyszer szenvedett arcul csapást az elsónél még csattanósabbal. A szomszéd állam fővárosának zsidó polgárainak magatartása azokkal szemben, kiket anyagi szempontok irányítanak mikor a legszentebb ügy forog kockán, a liberalizmussal semmi nemű viszonyban nem áll, ahhoz az ugynevezett szabadelvűségnek semmi köze, mert hiszen a legnagyobb készséggel szavaztak inkább más felekezethez tartozókra, semhogy a hitcserének még pályadíjat is nyújtottak volna oda. A bécsi zsidók derekas megemberelése a hosszú nembánomság és nemtörődés után, remélhetőleg üdvös hatással lesz úgy a hitcserélőkre, mint a hithűekre. Amazokra, mert a bécsi esetből megtudhatjuk, hogy elégették maguk mögött egyszer mindenkorra a hidakat — emezekre pedig, hogy megrendíthetlen erkölcsi bátorsággal visszautasítanak minden oly látszólagos engedményt, mely az igazi zsidóság önérzetét sérti. — A két jeles doktornak pedig, a kik az általuk kiesztelt külömbiségre „kultusz-“ és „keresztényzsidók“ közt szabadalomért folyamodhatnak, a következő Lokman-féle mesével szolgálunk végleges búcsunk gyanánt:

Egy szerecsen egy szép napon pőrére vetkőzött, havat vesz fel a földről és kezdi magát vele nagy erőfeszítéssel dörzsölni. Kérdezik, hogy miért dörzsöli magát oly serényen és kitartóan hóval? Ez pedig azt válaszolja: „Hátha így fehérré leszek!“ Egy bölcs, a ki éppen arra járt, azt jegyzi meg: „Jó ember, sose kinlódjál annyira. Inkább lehetséges, hogy a te fekete bőröd feketére változtatja a havat, semhogy a te eredeti színed bármit is veszítene.“ A két hitcserében utazó községképviselőjelölt elég rossznak tartott, hogy zsidókat képviseljen, azok pedig a kik ajánlották, hűek maradtak önmagukhoz.

Nagybecskerek.

*Dr. Klein Mór.*

## Zsidó klerikálizmus.

Ilyen csodabogarat olvastunk a Marczali-ügyből kifolyólag és bizonyára velem együtt mások is meglepődve kérdezték: Vajjon még ilyennel is lehet bennünket vádolni, még pedig épp azok, a kik a tudományos pártatlanságot irták zászlójukra.

Mert hiszen a Galilei-kör volt az, a mely a zsidóktól rossz néven vette, hogy a Marczali-hajszában nem láttak mást, mint felekezeti gyűlölködést és ebben nyilvánult volna meg a zsidó klerikálizmus. A Galilei-kör észjárása szerint klerikális mindenki, a ki komolyan veszi vallását és felekezetét, lehet az külömben bármennyire szabadelvű és a humanizmus lelkes hive. Így tehát klerikális volt Hirsch báró, mert a világszerte elnyomott zsidók sorsán

könnyíteni akart és ugyancsak azok az Alliance és a Cionizmus tagjai, ha bárhogy hívják őket. Mert az igazi szabadgondolkozónak nem szabad és nem kell észrevennie, ha embereket csak vallásukért üldöznek és tényleg nem olvastuk és nem hallottunk róla soha, hogy a Galilei-kör fölemelte volna szavát a zsidók ellen folytatott hajsza ellen, valószínűleg azon egyszerű oknál fogva, hogy félti népszerűségét.

De azt kérdezheti a kedves olvasó, mi közünk nekünk zsidóknak a radikális egyetemi egyesülethez? Azt hisszük, hogy nagyon is sok.

Az egyetemre kerülő ifjaink ugyanis már 1—2 év után mint kész atheisták kerülnek haza, teljesen közömbösek a vallásuk iránt és legnagyobb ünnepeinken is messzire elkerülik a templomot.

El lehetünk rá készülve, hogy az ekként préparált nemzedék, a felekezetlen iskola hívének fogja magát vallani, hogy a vallásosság ápolása csak a családra és templomra szorítkozzék.

De mindnyájan tudjuk, hogy a család rég megszűnt vallásunk erőssége lenni és hogy templomaink vajmi kevés látogatottságnak örvendenek. Egyetlen reményünk tehát csak az iskola marad, a hol a zsenge ifjuság szívére hathatunk és legalább némi sikerrel fölvehetjük a harcot az élet által előmozdított közöny és materializmus ellen.

Azt panaszzák a felekezetlen tanítás barátai és előharcosai a társadalomtudományi egyesületben, hogy az ifjuság szellemi fejlődése a felekezeti tanítás által megakasztatik, mert gyakran a legnagyobb gondolkodók világfelfogásával meg nem ismertetik.

Megengedjük, hogy e tekintetben nagy mulasztások fordulnak elő, de ebből nem következik, hogy a vallás kiküszöböltessék az iskolából, hanem legfeljebb csak az, hogy az állam felügyeleti jogát az eddiginél sokkal nagyobb mértékben gyakorolja és örködjék felette, hogy a tanárok elfogulatlan polgárokat neveljenek, olyanokat, kik az életbe kikerülve, a széthuzó törekvésektől irtózzanak.

Nem látjuk be, hogy az állami ellenőrzés szigora csak a nemzetiségekkel szemben volna jogosult és szükséges és nem épp annyira az egész vonalon, hogy a különböző vallásu tanulók a kölcsönös becsülésre és tisztelésre taníttassanak.

Bizonyára érthető és megengedhető, hogy minden felekezet a maga vallását a legtetszőbb színben igyekszik feltüntetni, de eme törekvésnek megvannak a maga határai, a melyeket a lelketlen fanatizmusnak nem szabad áthágnia.

Jól tudjuk, hogy mindent nem remélhetünk a lelkiismeretes ellenőrzéstől sem, de valamit mindenesetre. De szóljunk valamivel világosabban.

Nem hisszük, hogy létezik a keresztény iskolákban oly történeti könyv, mely a középkori intolerancia borzalmairól a zsidósággal szemben csak néhány sorban is megemlékeznék és csak némileg is elítélné azokat. Hanem ellenkezőleg igyekeznek a középkor embertelenségeit szépíteni és

mentegezni. Ilyen viszonyok közt bizonyára nem csuda, ha csak elvétve akadhatni egy igazán humánusan gondolkozó emberre és nagyon is találó Mikszáth definíciója az antiszemitizmusról, hogy antiszemita az, a ki a zsidót kelleténél jobban gyűlöli.

És még sem óhajthatjuk a felekezeten iskolát, mert eltekintve attól, hogy a reakció még akkor is biztosítani tudná magának a sikert, a mi vallásunkat fenyegetné a legnagyobb veszély, mert bizonyára a sorainkban akadnának a legtöbben, kik a szélső liberálizmusnak készek volnának hódolni. Azért is nekünk a klerikális táborral együtt a felekezeti iskolát kell kívánnunk, de úgy, hogy ez az állam beleavatkozása folytán megszűnjék az elfogultság és gyűlölet melegágyává lenni.

Ilyen föltételek mellett hajlandók vagyunk a klerikalizmus vádját elvisselni, mert hisz csak vallásunk megmentése szolgálna erre ürügyül.

Ilyen értelemben kell ifjuságunkat fölvilágosítani, mielőtt elhagyja a középiskolát, meg kell magyaráznunk neki, hogy a Galileusok nincsenek hivatva a vallások felett pálcát törni, mert ebbeli ítéleteik nem tanulmányon alapulnak és biztosra vehetjük, hogy egyikök sem vett magának fáradságot, hogy akárcsak a bibliát megismerje.

A vallások semmibesevétele a 18. századra emlékeztet bennünket, az ugynevezett fölvilágosodás korára, melynek vajmi kevés érzéke volt a történelem iránt, de ma már tisztábban látjuk a multat és a fogyatkozások mellett észreveszszük azt is, a mi legnagyobb tiszteletünkre tarthat számot.

Legyünk modernek; ismerjük el a jelen haladásának teljes jogát, de legyünk méltányosak és kegyeletesek a multnak örökbecsü vivmányai iránt is.

Székesfehérvár.

*Dr. Steinherz Jakab.*

## Leánykonfirmáció.

A pesti izr. hitközség előljárósága és rabbisága egy intézményt honosított meg, melynek szükségét már rég éreztük a multban s melytől sok jót és üdvöset várunk a jövőben. Folyó évi május 14-én, szombaton, a dohányutcai templomhan tartott külön déli istentiszteleten 200 serdülő leány ünnepestélyes fogadalmat tett, hogy állhatatos hive marad ősei hitének. Ezzel a leánykonfirmáció utat talált az ország legnagyobb hitközségébe.

Mint minden újításnak, úgy a leányavatásnak is akad számos ellenzője. Az avatás nem zsidó intézmény s ezért nincs helye ősi intézményeink közt, melyek a talmudban és a decisorok döntéseiben gyökereznek. E kérdés körül már egész irodalom keletkezett s az avatás hívei és védői teljes joggal hivatkoznak a kor követelményére, mely egyenesen megparancsolja nekünk, kik törődünk a zsidóság jövőjével, hogy a nőt vonjuk be a gyakorlati hitéletbe, adjunk neki *aktív szerepet* vallási életünkben. Ha fiuknál helyén van hitük megszilárdítására a *bár-micva*, úgy a leányoknál nem kevésbé szükséges valamely hasonló szertartás. Sőt éppen a bár-micva intézményből bizonyítható

a leányavatásnak, mint *ujításnak*, megengedett volta. A XIV. század elején Németországban keletkezett bár-micva csak nekünk ősi intézmény; gyökere nincs a talmudban, sőt a talmud szempontjából ujítás. A bár-micva jelenti, hogy minden fiu, ki 13-ik életévét betöltötte, vallásilag nagykoru, *gádol*, holott a talmud felfogása szerint a testi pubertas is döntő a nagykorúság megállapításánál. Maga a külső cselekmény, hogy mint *gádol* teljesíti az első vallásos jogot, a tóra elé járulást, szintén talmudellenes ujítás, mert a talmud szerint tóra elé a *kátán* is járulhat. (L. bővebben Löw: Die Lebensalter 210 l. köv.) A bár-micva, mely tehát a talmuddal szemben ujítás, idők folyamán mégis elősmert zsidó intézmény lett, mert a kor szükségessé tette. A leánykonfirmáció is, mely nekünk még mindig ujítás, idővel elősmert zsidó intézmény lesz, mert a kor kívánalma teszi szükségessé.

A XIX. század elején, a vallási reform idejében Németország egyes községeiben a protestans konfirmáció mintájára *fiukonfirmáció* keletkezett, midőn a serdülő ifjuság összefoglaló vallásoktatásban részesülvén, az iskolában tartott nyilvános vizsgálaton ünnepélyes megerősítést nyert hitében. Később ez oktatásba és avatásba a leányokat is bevonták s az ünnepséget az iskolából áttették a templomba. (Löw u. o.) Németországban azóta állandó gyakorlattá vált a *leánykonfirmáció*, bár tagadhatatlan, hogy egyik-másik községben nem tudott feladatának magaslatán maradni. Az újabban nyert értesülések szerint *Münchenben* évek óta szünetel a konfirmáció, *Berlinben* nem hitközségi intézmény, hanem az egyes rabbik magánfunkciója s ezért a szülők nem is igen rajonganak érte. A legkedveltebb rabbi is alig avat évente 20 leányt. Legközelebb hitközségi intézménynyé alakítják s ettől remélik a fellendülést.

*Boroszlóban* a leánykonfirmáció virágzásban van. Az avatandókat a rabbi több hónapon át hitoktatásban részesíti s peszách után egyik szombaton avatja őket, mikor a leányok együttes karban hitvallomást tesznek. *Bécsben* évente 5—600 avatandó van, kik szülői beleegyezéssel jelentkeznek az előkészítő oktatásra, melyet külön kurzusban a hitoktatók végeznek. Májusnak vasárnapjain nagyközönség jelenlétében avatnak egyszerre 50 leányt, kik az oltár előtt 2 csoportban állanak fel.

Hazánk több hitközségében részint évek óta, részint újabban egészséges intézménynyé vált be a leánykonfirmáció. A pesti hitközségben már kétszer próbálkoztak meg vele. Dr. Meisel néhai főrabbi avatott egy ízben leányokat, majd a múlt század kilencvenes éveiben Back Izrael vallástanár. Most mint *hitközségi intézményt* a rabbiság és előljáróság legnagyobb buzgalommal vette kezébe. A polgári leányiskolák IV. osztályának összes növendékei részesülnek avatásban, melyet a rendes vallástani órákban előkészítő oktatás előz meg. (Vallástani előkészítő a konfirmans leányok számára. Irta a pesti izr. hitk. rabbiságának megbízása alapján Dr. Hevesi Simon, Budapest 1910.) Az iskolába nem járó 14 éves leányok számára két ingyenes előkészítő tanfolyam van szervezve. Egyik tanfolyam vasárnap, oly leányok számára, kik

hétközben kenyérkeresettel vannak elfoglalva; a másik hétközben, a nyilvános iskolába nem járó magántanulók számára. Az avatások peszach és savuosz közti szombatokon a dohány-utcai templomban folynak. Az avatandók fehér ruhában (ezt önként teszik) az első padosorokban foglalnak helyet, mögöttük a vendégek. Az ünnepély rendje: 1. Magyar megnyitó ének (éneklük az avatandók és a templomi kar). 2. Ma-tovu (kántor és templomi kar). 3. Hit-szónoklat. 4. Hitvallomás (egyik avatandó az oltár előtt fenhangon mondja, a többi halkán ismétli). 5. Növendékek imája (ugy.így). 6. Az avató áldása. 7. Magyar záró-ének (avatandók és kar).

Az így megállapított módon avatta Dr. Fischer Gyula rabbi 1910 május 14-én az első csoportot. Az avatandók összesen 6 csoportba vannak osztva, minden csoportban átlag 200 leány van. Adja Isten, hogy a hatalmas érzés, melyet a magasztos avató ünnepség az avatandókban szemmel láthatólag keltett, Izrael jövőjére üdvöt hozzon.

Budapest.

\*

*Dr. Groszmann Zsigmond.*

Nagy örömmel veszünk tudomást arról, hogy a leányok konfirmációjának intézménye végre valahára utat tört magának hazánk első hitközségébe. Ebben is jelét látjuk a hatalmas gyülekezet vallási fejlődésének és fellendülésének. Mintaszerűen szervezett és kitűnően ellátott hitoktatása mellett az új institúció hathatós segédeszközévé fog válni az ifjuság vallásos nevelésének és hozzá fog járulni majd azoknak az eredményeknek a gyarapításához, a melyek a pesti hitközségnek a vallásoktatás mezején kifejtett nagyarányú tevékenységét már eddig is kísérték.

A nagykanizsai hitközség volt az első, mely hazánkban a leányok konfirmációját meghonosította. Egy negyedszázada, hogy e lapok szerkesztője tanítványaival megtartotta az első fogadalmi ünnepséget.

Azóta minden alkalmat megragadott, hogy a kartársak és azok gyülekezeteinek figyelmébe ajánlja a nagyfontosságú intézményt. A nagykanizsai hitközségi iskolák 1889. évi értesítőjét megelőző „A hitoktatás a zsidó népiskolában” című értekezésében a következőket írta:

A népiskolai hitoktatásnak befejezését és tetőzetét képezi a konfirmációra való előkészítés és az ezt követő ünnepélyes konfirmáció. Nem akarok ez alkalommal bővebben szólni a zsidóságnak ezen újabb keletű nagyfontosságú intézményéről, csak annyit jegyzek meg, hogy a konfirmáció szükséges volta ma egyáltalában vita tárgyát már nem képezheti. Minden idő, valamint megteremti embereit, úgy azon intézményeket is hozza létre, a melyekre okvetetlenül szüksége van. Hogy meg kellett teremtenünk egy intézményt, a melynek célja a serdülő nemzedéket a vallásban megerősíteni és mely, a mint a tapasztalat mutatja, ezen célnak meg is felel, ehhez, azt hiszem, szó nem férhet. Épen azon érv, melyet azok hoznak fel a konfirmáció ellen, kik ezen intézmény jelentőségét különféle okokból Magyarországon, a hol vallásos fejlődésünkben legalább egy emberöltővel mögötte állunk a művelt nyugatnak,

el nem ismerik, azon érv, szinte szégyellem leírni, hogy kár lesz gyermekeinkkel oly fogadalmat tételni, melyet, ha az élet viszonyai úgy kívánják, megszegnek majdan, épen ezen érv bizonyítja legjobban a konfirmáció szükséges voltát és teszi kötelességünké annak meghonosítását. Hiszen épen ez a mi célunk: meg akarjuk erősíteni a serdülő nemzedéket vallásunkban, ünnepléses gyülekezetben akarjuk szívére kötni az Izrael népéhez való hű ragaszkodást, egy hatalmas momentumot akarunk teremteni életében, a melyről soha meg nem felejtkeznek, a mely eltörölhetetlen nyomokat hagy lelkében, mely a kísértés óráiban megóvja az ingadozástól, a megtántorodástól.

Igazán jellemző, hogy egy conservatív irányu pap volt az első, ki ezen intézményt meghonosította és talán bir némi bizonyító erővel azon körülmény, hogy nincs a művelt nyugaton egyetlen a kor színvonalán álló község, mely a konfirmációt a legujabb kori zsidóság egyik legbecsesebb vívmányának, vallásunk egyik legszentebb ünnepének ne tekintené. A konfirmáció napja művelt gyülekezetekben legalább is oly szentnek és fontosnak tekintetik, mint az esküvő napja, a templom ezen napon a legmeghatóbb jelenetek színhelye, a családok a legszebb és legboldogabb örömnünnepeket ezen napon ülik meg. Kitagadnak a gyülekezetből az oly szülőt, ki gyermekét megvonja a konfirmációtól és így hangosan kijelentené és nyilvánosan dokumentálná, hogy nem akarja és nem engedi, hogy az majdan hű tagja legyen felekezetének. A ki ismeri a gyermeki lelket, a ki tudja, hogy az igazi lelkesedés hogyan képes hatni az ifjuságra, hogy a hivatásának magaslatán álló pap milyen befolyást képes gyakorolni a nyiló félben levő embervirágokra, hogy minden buzgó és szent szava mennyi üdvöt és áldást képes teremteni a gyermeki szívben, nem lehet, hogy oly intézményért ne lelkesedjék, a mely, erről mindenki meg van győződve, ki az idők jeleit érti, hivatva van a zsidóság vallásos fejlődésében korszakot alkotni már azért is, mert a nőnek vallási egyenjogusítását jelenti.

A nagykanizsai izr. hitközség intézményeit ismertető évi értesítők minden évben rámutattak az intézmény üdvös hatásaira és ismételten hangsúlyozták, hogy annak meghonosításából mennyi áldás fakadna a hazai gyülekezetekre. „Két évtizede lesz, hogy az intézmény, a mely eleinte sok vitának és küzdelemnek tárgya volt, meghonosodott a hitközségben. Most gyökeret vert a köztudatban és biztos tudomásunk van arról, hogy válságos pillanatokban támaszul szolgált az ingadozóknak és az elpártolástól megóvta a kételkedőket. Örömről szolgál, hogy kifelé is hódít. Több dunántuli hitközségben meghonosodik, a Budapesten megalakult „Hivek Egyesülete“ tudomásunk szerint felvette programjába“ írja az 1903. évi értesítő. És ezentúl ajánló szavainkhoz már annak a ténynek a megállapítása kapcsolódik, hogy a konfirmáció oly körökben is kezd hódítani, a melyek eddigelé tartózkodó álláspontra helyezkedtek vele szemben. „A konfirmáció nemcsak egyes vidéki községekben honosodik meg, hanem az ország első és legnagyobb zsidó gyülekezetében is számottevő mozgalom indult meg, mely ennek a minden tekintetben bevált és korunk válságos viszonyai között felette

szükséges intézménynek meghonosítását célozza.“ (1904.) „A konfirmációt az egész gyülekezet ájtatos részvéte mellett Sábúót első napján tartjuk meg. Két évtizede, hogy ez az intézményünk fennáll. Gyökeret vert a hivek tudatában és nem becsüljük túl jelentőségét, ha azt mondjuk, hogy része van abban a javulásban és fellendülésben, melyet a nők vallásos életében észlelünk.“ (1905.) „Gyülekezetünkben magasztos ünneppé fejlődött, a vallásos életnek kiemelkedő mozzanatává vált. Örömünkre szolgál, hogy most már hitközségünk mesgyéin túl is hódít. A kik idegenből jönnek hozzánk, hogy tanui legyenek az ünnepségnek, elviszik hírét más körökbe és nem kételkedünk abban, hogy idő jártával utat fog törni magának mindenüvé, a hol elfogultság nélkül mérlegelik céljainkat és feladatainkat.“ (1906.) „A leányok konfirmációja . . . a bármicva fiuk avatási ünnepének hangulatára és formájára is üdvös hatással volt. Az új intézmény a réginek jelentőségét is gyarapította.“ (1907.) „Mig két évtizeddel ezelőtt hitközségünk volt az egyetlen a hazában, mely azt ismerte és meghonosítójának bizony nagy állhatatosságra volt szüksége, hogy megvédje és fentartsa, hiveinek száma most már folyton növekszik és minden évben akadnak jelentékeny gyülekezetek, a melyek példánkat követik.“ (1908.) „A kik magában a merevségben és megcsontosodásban vallásos értéket látnak, a konfirmációval szemben is bizalmatlanok és pálcát törnek felette csak azért, mert újítás. De mégis utat tör magának . . . Mégis csak halad az idő és az élet a vallás körében is megteremt mindenütt a szükséges intézményeket.“ (1909.)

A konfirmáció szertartásával és az azzal kapcsolatos egyéb kérdésekkel lapunk egyik legközelebbi számában tüzetesen fogunk foglalkozni.

## Rituális házassági kihirdetés.

1895. évi október 1-én lépett életbe a polgári házasság törvénye. Azóta több mint 14 év alatt széles e hazában nem igen fordult elő az az eset, hogy zsidó házasulandók הוֹפָה וְקִידוּשֵׁן mellőzésével pusztán polgári házasságot kötöttek volna. Azért mondom, hogy nem igen fordult elő, mert statisztika nem állván rendelkezésemre, ezt föltétlen határozottsággal nem állithatom. De azt bizonyosan tudom, hogy a házasságoknak a templomban való kihirdetésére nem helyeznek kellő súlyt; minden pártban vannak rabbik, a kik a házasulandóktól rituális hirdetési bizonyítványt nem követelnek. Erről meggyőződtem a közelmúltban, midőn hitközségemből három olyan fiatal ember nősült, a kik házasságuk kihirdetését és a hirdetési bizonyítványt kívánták. Az egyik nagy orth. hitközségből hozta feleségét, hol idősebb, szigoruan orth. rabbi eskette; a második nagy statusquo hitközségben egy konzervatív modern rabbi előtt kötötte házasságát; a harmadik nagy kongresszusi hitközségben nősült, hol a budapesti rabbiképző volt növendéke végezte az esketési szertartást. Hazajövet mind a három azt mondta, hogy kár volt a templomi kihirdetésért és a hirdetési bizonyítványért fizetett csekély díjért,

mert az eskető rabbi azt meg sem nézte. Tudtommal csupán a pesti rabbinátus követeli a hirdetési bizonyítványt, mert ott nagyon gyakori az idegenből jövő házasulandók esküvője.

Pedig ez így sehogyan sincs rendjén. Mert előfordulhatnak olyan házasságok, melyeknek megkötése a polgári házasság szempontjából nem — de rituális szempontból igenis akadályba ütközik. Ezt az állítást néhány példával illusztrálom:

A legsúlyosabb eshetőséggel kezdem. Előfordulhat, hogy a vőlegény vagy a menyasszony előzőleg olyan házassági kötelékben élt, mely törvényesen az illetékes kir. bíróságok által igenis felbontatott, de כדת משה וישראל getlevél által nem bontatott fel. Ezek tehát az állami anyakönyvvezető előtt új polgári házasságot köthetnek, rituális házasságkötésük ellenben súlyos akadályba ütközik. Lévén az ilyen házasságkötés rituális szempontból a férfi részéről bigamia, a nő pedig valóságos אישה איש.

Ugyancsak אישה איש rituális szempontból az olyan nő, kinek férje vasuti-, hajó-, bányá- és egyéb katasztrófa alkalmával szerencsétlenül járt, a hatóság által a ruházat, a zsebben talált okmányok, levelek, névjegyek, vagy monogrammok alapján halottnak nyilvánított, de három rabbi tekintélytől עגונה-t nem kapott.

És ilyen esetekkel szemben az eskető rabbi oly módon biztosíthatja magát, ha a kötendő házasságot a templomban kihirdeti, miáltal a házasságkötésről a hitközség minden tagja tudomást szerez, a kik között föltétlenül akad valaki, a ki az akadályról — ha fennforog — tudomással bír és a rabbinak jelenti. Természetes, hogy most, mivel törvény nem írja elő a templomi kihirdetést és a laikus közönség nem tudná annak célját és jelentőségét, a kihirdetéshez — a mint az sok hitközségben azelőtt is szokásban volt — hozzá kellene fűzni azt a felhívást, hogy a kinek tudomása van valamely házassági akadályról, ne mulasztja el azt a rabbinak bejelenteni.

\* \* \*

Napjainkban sok olyan fiatal ember találkozunk, a ki sem a saját, sem az apja zsinagógai nevét nem tudja; még kevésbé van tudomása arról, hogy ő kóhén; annak meg éppen soha hírét sem hallotta, hogy neki kóhén léte némi asszonyt kiket más zsidó férfi elvehet, nem szabad feleségül venni. Az utóbbi eset rituális házassági akadály, az előbbi adatokra szüksége van az eskető rabbinak a כהונה kiállításánál. Ugyancsak tudnia kell az eskető rabbinak a שטר הליצה kiállításához, vajjon vannak-e a vőlegénynek fivérei? és ha a vőlegény özvegy vagy elvált, vajjon vannak-e gyermekei? Mindezt a vőlegény illetékes rabbija rendszerint tudja. Ezért szükségesnek tartom a hirdetési bizonyítványt, melybe mindezek az adatok bejegyzendőek volnának.

Minthogy pedig ezen rituális kihirdetésnek és hirdetési bizonyítvány bemutatásának kötelezővé tételéhez semmiféle hatósági intézkedés szüksége

fenn nem forog, hanem elég, ha a rabbikar saját körében megállapodik és elhatározza, hogy egy bizonyos határidőn túl kihirdetés és kihirdetési bizonyítvány nélkül nem esket אנכי הצעיר בישראל bátor vagyok ez uton javaslatba hozni, hogy az igen tisztelt rabbikar ilyen értelmű megállapodást és határozatot hozzon és ezen hozott határozatát az összes felekezeti lapokban, valamint a hitközségi előljáróságokhoz intézendő hirdetményben publikálja. Hogy ezen terv kivitelére és megvalósítására ki a leghivatottabb, azt a mai pártoskodások mellett én igazán nem tudom, de azt hiszem, hogy a ki a hivatottságot magában érzi, az magától jelentkezni fog. Legegyszerűbb talán az lenne, ha az ORE elnöksége, vagy a két iroda az ország összes rabbijaihoz olyan nyomtatott nyilatkozatokat küldene szét, melyekben az aláíró kötelezi magát, hogy abban az esetben, ha az országban működő hitközségi rabbik többsége hozzájárul, ő (az aláíró) templomi kihirdetés és hirdetési bizonyítvány nélkül esketést nem végez. A visszaérkező nyilatkozatok alapján a szétküldők megállapítják a többséget. És ha a többség a nyilatkozatokat aláírva küldte vissza, ezt határozatképpen a fent jelzett módon publikálják.\*)

Szirák.

*Mehr Miksa*

## Meg nem szívlelt tanítói intelem.

A rajongó szeretetet s hódoló kegyeletet, melylyel Bacher Vilmost 60. szül. napja alkalmából tanítványai ünnepelték, ő azzal honorálta, hogy a maga és hitvese nevében 1000 koronás alapítványt jelentett be egy létesítendő orsz. zsidó lelkészi nyugdíjalap céljára.

Vajjon Bacher nem gondolta-e meg, hogy e nagylelkű cselekedet csak egy harmatcsöpp a szomjazó mezőre, hogy a célnak ez adomány által való megközelítése semmi arányban sincsen az áldozat nagyságával, melyet e ténye számára jelent? Nyilvánvaló, hogy bölcs tanítónk nem az összegre helyezte a fősúlyt, hanem az utmutatásra, az intelemre, melyet e cselekedetével nekünk, tanítványainak adni kívánt. Jelezni kívánta, hogy hol s mikép kell ezt a vitális ügyünket megfognunk, hogy mentől hamarabb és a siker mentül nagyobb bizonyosságával dülőre vihessük; jelezni kívánta, hogy *ברב דברים לא יהרל פשע*; szóval, ha még annyit irunk és beszélünk is róla, a bajt meg nem szüntethetjük. Itt mindenekelőtt cselekedni kell. S mi mit feleltünk erre? Semmit, harsogó éljent kiálltunk! Hát ti, kedv. kollegáim, még nem éreztétek gyötrelmeit annak a gondolatnak, hogy mi lesz majd családunkból, özvegyeinkből és árváinkból, kik, míg mi megvagyunk, bizonyos jólétben, vagy legalább kenyérbiztonságban vannak, hogy mi lesz velök azután, hogy utolsó szavunk a szószéken és utolsó sóhajtásunk az életben elhangzott, szétfoslott?! Nem méregettétek még borus percekben gondkinzott lélekkel a mélységet, mely majdan sirunk szélén maradékaink lábai alatt megnyílnék? Hát mért nem szívleltük meg bölcs tanítónk intelmét, áldozó tettere hívó példáját? Mi megszoktuk, hogy bizonyos mártirrezignáció-

\*) Az 1895. okt. 15-én tartott rabbigyűlés 3. határozata értelmében a „házasság hirdetése továbbra is föntartandó. Ha a jegyesek különböző helyeken laknak, mindkét helyen kihirdetendő és ennek megtörténtét okmányilag igazolni kötelesek.“ Szerk.

val viseljük büszke szegénységünket. Hát ez ideális lelkiületre vallhat, de sem maradékainkat a fenyegető inségtől ez meg nem óvhatja, sem minket az aggasztó gondtól meg nem védhet. Többen vagyunk már, kik 20—25 éve szolgálunk és a mikor napunk nyugovóra fordulna, még annak a szerény reménységnek bágyadt fénye sem deríti föl esthajnalunkat, hogy legalább a száraz kenyeret biztosítottuk családunknak éltünk napszámával!

Tegyük hát végtére most meg, mit eleve kellett volna megtennünk, lépünk a tett mezejére: gyűjtsünk! Először a magunk körében, követve Bacher példáját, ki-ki adjon az alapra a mennyit bir. Egyben alakítsuk meg a propaganda vagy gyűjtő-bizottságot. Kérjük meg nagyérdemű és nagy-energiájú kollegáinkat és barátainkat, hogy vegyék kezükbe ügyünket és állapítsák meg a tennivalókat. Ez is elég méltó cél, hogy szolgálatára kultur-estélyeket és más egyebet rendezzenek. És ha a cselekvés megindult, esetleg a gyülekezéseket is tette indítja. Ki tudja, hátha közben egy-egy mecénás is akad, ki egy csapással révbe segíti sajkánkat. És ha kéregetni kellene, azt is kötelességünk megtenni családunk és az utánunk következő rabbinemzedékek családjainak érdekében.

A lelkeszi presztizs? A lelkeszi presztizs legelsőben kötelességeink teljesítését parancsolja, ezek homlokterében pedig véreink iránt való tartozásaink lerovása áll.

És ha majd együtt lesz, nem az egész alap, hanem csak annyi, hogy belőle biztató remény kél, hogy belátható időben csakugyan testet ölthet az ige: akkor a statisztikai adatok is önként be fognak özőnleni, miket eddig semmiféle szóbeli biztatással nem lehetett összeteremteni. Ha pedig azon helyzet állana elő, hogy az alap teljessé tétele tetemes anyagi áldozatot róna reánk, ha — olyanformán mint az ügyvédek nyugdíjintézetének szervezésénél történt — azt mondanák, hogy pl. 1200 kor.-nyi nyugdíjigényt csak az esetben biztosíthatnák családomnak, ha egyszersmindenkorra nagyobb összeget, mondjuk 1500—2000 koronát adok az alapra, habozás nélkül megadnám; megadná mindegyikünk, ha másképp nem lehetne, hát kölcsön venné. Még mélyebbre fokozná le családja igényeit a jelenben, hogy jövőjét némiképen biztosítsa.

Fel tehát tette, kedves kollegáim, szívleljük meg bölcs tanítónk példadadását és kezdjük meg az adakozást!

Magyarkanizsa.

*Dr. Rosenberg Ede.*

## Maybaum beszédei.

A zsidó prédikáció a német templomokban hódította vissza legelőbb azt a helyet, a melyből évszázadokon át kiszorult. Szerves alkotórészévé vált az istentiszteletnek, a hivek vallásos tudatában magas jelentőségre küzdötte fel magát. Nem csak kiemelkedő ünnepi alkalmak szólaltatják meg a lelkeszt, a kinek tanító szava nem *vendége* már a zsinagógának, hanem házi gazdája, megfelelő tekintélyvel és elidegeníthetetlen jogokkal.

Ezzel a térfoglalással nincs arányban a homiletikai irodalom nagyon csekély gyarapodása. Határozott meddőséggel találkozunk. Csak nagy ritkán egy-egy gyűjtemény, mely legtöbbször ünnepi beszédeket tartalmaz. Pedig a német zsidóság nincs híján a jeles hitszónokoknak és azt kellene hinnünk, hogy a gyülekezetek műveltségének magas foka a prédikáció gondos művelésére készíti a papokat. Vagy talán éppen abban rejlik a homiletikai irodalom szegénységének oka, hogy a prédikátori tevékenység feladatainak szaporodása nem engedi, hogy német kartársaink beszédek kidolgozásának elég időt és erőt szenteljenek és hogy még a nagy gyülekezetek neves lelkészei is csak ritkán alkotnak olyat, a mi templomuk falain kívül is figyelmet érdemelne, a mivel az olvasók szélesebb köre elé lépni vagy a mit a szakférfiak ítélete alá bocsátani hajlandók volnának?

Annál nagyobb értéket jelent az a hat kötet, a melylyel Dr. *Maybaum* Zsigmond professzor, a berlini hitközség fényesnevű rabbija gazdagította a zsidó hitszónoklat irodalmát. Mindig büszkeségünk tárgya volt az a tekintély, mely azt a férfit övezi, a kit hazánk adott a német zsidóságnak, a ki magyar gyülekezetben kezdte meg lelkészi működését és a kiről kartársai elismerik, hogy a német hitszónokok sorában első helyen áll. Ezt az elsőséget pedig nemcsak istenadta tehetségével, hanem azzal a párját ritkító komolysággal vivta ki magának, a melylyel hitszónoki hivatását felfogta és betöltötte, a melynek bélyegét ott lehetett látni minden beszédén. A ki bármely alkalommal Maybaumot mint prédikátort hallotta, tisztában volt azzal, hogy nem a pillanat ihlete adta meg alakjukat azoknak az eszméknek, a melyeket igazán prófétai lelkesedéssel hirdetett, hogy nem a hangulat véletlensége szabta meg művészi formáját a beszédnek, a melyben akár egyének, akár a gyülekezet vagy felekezet életének valamely kimagasló mozzanata szónoki kifejezésre jutott, hanem a legkisebb részletekre terjedő gondos készülés előzte meg annak a műnek az előadását, a mely minden ízében tanubizonytságot tesz arról, hogy az első német gyülekezet ünnepelt hitszónoka mindenkor tudatában van hivatása jelentőségének, szava súlyának.

Maybaum rendkívül széleskörű szónoki működésének irodalmi megnyilvánulása prédikációinak és másnemű beszédeinek eddig hat kötetre terjedő gyűjteménye, a mely élő kommentárja egyszersmind 1890-ben megjelent homiletikájának. Az ebben felállított elméletet gyakorlati alkalmazásában szemléltetik mintegy azok a szónoki művek, a melyek szerzőjüket a prédikáció elismert mesterévé emelték. „A ki homiletikát ír“, mondja az első kötet előszavában, „nem a kritikus helyzetében van, a ki a művészet tárgyain kritikát gyakorol, a nélkül, hogy azt szabadna mondani neki: mutasd meg, hogy te miképpen tudod csinálni! A homiletikus kell, hogy egyszersmind *prédikátor* is legyen, mert csak az élő gyakorlatból ismerhető meg mindaz, a mi nemcsak az elméletnek megfelel, hanem a változó életviszonyokban is hatályosnak bizonyul. És ha a prédikátor soha sem képes is a *theoria* eszményét elérni, mégis köteles az én helyzetemben megmutatni, hogy miképpen küzd

a neki jutott erőhöz mértén ama magas cél felé, a melyet maga és mások elé tűzött.“

Tehát miképpen küzd kitűzött célja felé? Magasnak jelzi ő maga és hozzátehetjük, hogy nemcsak magas, hanem a legmagasabb, a mely felé a vallás szolgálatában álló szónok törekedhetik. Az eddig megjelent kötetekben (I. Kasualreden, 1892; II. Predigten und Schrifterklärungen. Erstes und zweites Buch Mose, 1894; III. Predigten und Schrifterklärungen. Zweites, drittes und viertes Buch Moses, 1907; IV. Predigten und Schrifterklärungen. Viertes und fünftes Buch Moses, 1909; V. Festpredigten. Neujahrs, — Versöhnungs — und Laubhüttenfest, 1909; VI. Festpredigten. Pessachfest und Schabuotfest, 1910.) foglalt beszédek mindegyikében világosan áll a szónok előtt és az olvasó szívesen engedi át magát annak a varázserőnek, a melylyel lelkét ideálja számára meghódítani iparkodik.

Ez az ideál a történeti alapon álló és a fejlődő élet eszméivel és nemes törekvéseivel egybehangzó haladó zsidóság. Az ehhez a zsidósághoz való izzó szeretet hatja át a szónok minden szavát. Hirdeti világtörténeti jelentőségét és azt a magas messiási hivatást, a mely neki az isteni gondviselés terveinek megvalósításában jutott. Tartózkodás nélkül kimondja, hogy Izrael hite a jövő vallása, mert teljesen ment oly felfogásoktól, a melyekben az igazság tisztaságának elhomályosodását kell, hogy lássuk és nem habozik bevallani, hogy „oldó elem vagyunk a népek között, feloldjuk a szükkeblüt és korlátokat.“ A vallása eszméi, nagyságos hivatása és a zsidóság emlékeinek dicsősége iránt való hódolat szól minden szavából. A prófétákra emlékeztető bátorsággal száll sikra lelkesedésének szent tárgyaiért. Küzd előítélet ellen, akár a felekezeten kívül, akár a saját sorainkban találkozik vele. Tiszta, hamisítatlan szabadelvűség szószólója, — műve hatodik kötetét Geiger Ábrahám „áldott emlékének“ ajánlja, — kárhóztatja a merevséget, a megcsontosodást, a szertartások tulságos dédelgetését, de épp oly erélyesen tiltakozik a kegyelet hiánya, az elvtelenség, a vallás nagy eszméi és intézményeitől való elidegenedés ellen. A családban új oltárokat akar építeni, benne új életre támasztani a hűséget és megerősíteni a multhoz kapcsoló kötelékeket. Unos untalan hangsulyozza a multtal való szoros összefüggésnek szükséges voltát és óva int a történeti alapok elhagyásától. Ezért szívükre köti tanítványainak a hagyomány irodalmának művelését és egy ünnepi alkalmat arra használ fel, hogy őket rabbinikus ismereteik gyarapítására buzdítsa. „Tévedés azt gondolni, hogy a talm.-rabbinikus tudás csak a most mind ritkábban bekért rituális döntésekre képesíti a theológust: inkább arra való, hogy felmutassa a gyökeret, a melyből a zsidóságnak egész gazdag fejlődése kiindult és a melylyel még manapság is mindenütt összefügg, a hol a történeti érzéket még nem veszítették el teljesen. E tudás nélkül a zsidó theológus nem tehet eleget korunk követelményeinek, a mely egyre jobban sürgeti a reformokat. Ha ugyanis forradalmi ne legyen a reform, ha ne jelentsen a multtal való szakítást, őseink szokásaiból és felfogásaiból kell erednie és vallástörvényi alappal birnia.“

Korában és korával él. Ő maga is kereső és küzdő. Alig van kérdése modern vallásos életünknek, melyet ne tárgyalna. Maybaum a szó legjobb értelmében *modern* szónok. A jelennek talaján mozog. Éber figyelemmel kíséri korunk törekvéseit, küzdelmeit, kételyeit, kísértéseit, bűneit, nyomoruságát, veszélyeit, válságait. Mindazok a kérdések és súlyos problémák, melyek a 20. század emberét foglalkoztatják, gondolkodásának és lelkeszi gondjainak tárgyai; személyesen távol áll ugyan a forgatagtól, mely a tömeget magával sodorja, de nem veszi le szemét a mozgó hullámokról. Mindig aktuális. Midőn a vallásos építés munkáját végzi, azt tekinti mértékadónak, hogy a saját korának mire van szüksége, hiszen arra kell hatnia, azt akarja nevelni, de az irányítást azok az örökérvényű eszmék adják meg, a melyek a vallás klasszikus irodalmában vagy annak intézményeiben jutottak kifejezésre. Ezeket az eszméket méltatja tüzetesen, mintaszerű világossággal, szabatossággal és a felfogásnak gyakran meglepő eredetiségével. Az ő modernizmusa tehát zavaratlan összhangzásban van a hagyomány tiszteletével és hiveinek lelki világát úgy iparkodik alakítani, hogy abban a multnak nemes hagyományai a jelen uralkodó nagy eszméivel ölelkezzenek.

Elmélkedései rendkívül széles kört karolnak át. Mindenről szól, a mi hiveit kell, hogy érdekelje. Nincs fontosabb kérdés vagy feladat, a mely elkerülné figyelmét. A legszivesebben pedig Izrael hivatásáról beszél, az isteni gondviselésnek ama céljairól és terveiről, a melyeknek szolgálatában a zsidó nép áll. Gyakran felemelkedik ugyan azokhoz az ideálokhoz, a melyeknek megvalósítása az egész emberiség feladata, de a homloktérben mégis csak a saját vallása és annak népe marad. Ezeknek támadói ellen erős polémiával fordul. Ő maga nem támad, de apológiáival egyerszmind győzelmesen ostromolja az ellenfelek bástyáit.

A zsidóság eszméinek szóló fejtegetései, de mástárgyu beszédei is mély gondolkodásra vallanak és a felfogás önállóságával lepnek meg. Ebben is a zsidó prédikáció régi hagyományait követi. A szívhez és az akarathoz fordul, de utja az elmén viszi át. Filozófiai tárgyaktól sem riad vissza. Hangulatos, lelkes, gyakran tüzes, de sohasem pathetikus vagy érzelgős. Gondolkodó, tudományosan fegyelmezett fő. Logikai érveléssel tárja elénk lelkének tartalmát és iparkodik megnyerni bennünket eszméi és céljai számára. És plasztikusan kidomborodó, éles metszésű egyéniség. Soha sem sablonszerű. Sem felfogásában, sem beszédeinek művészi szerkezetében. Gyakran a legismeretesebb igéket választja alapszövegül, de egészen mást mondhat velük, mint a mit a közfelfogásban jelentenek. És teszi ezt oly virtuozitással, hogy szívesen elismerjük értelmezésének jogosultságát. Szereti az események mellékalakjaira terelni figyelmünket és senkitől észre nem vett vagy legalább homiletikai célokra fel nem használt szimbolumokhoz, törvényekhez, szertartásokhoz vagy gondolatkapcsolatokhoz fűzi elmélkedéseit. Gyönyöre telik a járatlan utak felkeresésében, miként a természet szépségeinek bámulói oly vidékeken szeretnek barangolni, a melyek távol vannak a taposott ösvényektől. Nem sokat

idéz, sem a szentirásból, sem a későbbi irodalomból. De idézetei nemcsak külső diszei beszédeknek, hanem azok élő szerveivé válnak, összeforrnak velök. A szónok eszméit szellemi rokonságban tüntetik fel azok gondolatjaival, a kik évezredekkel ezelőtt hirdették vallásunk tanait. Leleményessége, ötletessége és eredetisége különösen ünnepi beszédeiben mutatkozik, a melyek a régi homiletikai kánon értelmében mindig figyelembe veszik az ünnep alapgondolatát, de mindegyik új nézőpontból indulva ki, új eszméket fejtve ki az ünnepi törvényekből, szertartásokból és történeti vonatkozásokból.

Ezt az eredetiséget észleljük a beszédek szerkezetében is. Kötelezőnek tekinti a homiletikai szabályok követését, de nem engedi, hogy nyüggé váljanak, a mely a szabad mozgásban megakadályozza. A művészi forma minden beszédben annak tartalmához képest alakul, azzal összhangban születik meg. Soha sem hagyja figyelmen kívül a művészet törvényeit, de azok iránt való engedelmessége nem rabság; hódolata nem feltétlen alárendelés. Az ő ékesszólásáról is el lehet mondani, hogy „nem annyira művészet, mint kegy.“

A finom művészi érzéssel bíró szónoknak ez a függetlensége a szokott formáktól különösen alkalmi beszédeiben nyilatkozik meg, a melyek a gyűjtemény legkiválóbb alkotórészeit teszik. Nagy hivatala Maybaumot a legkülönbözőbb alkalmak jelentőségének tolmácsolására szólította. Sok kitűnőségnek (pl. Zunz, Frankl, Joël, Graetz, Lasker, Strassmann, Löwe, Meyer, Makower, Cassel, Lewandowski, Simon) ravatala felett beszélt, kimagasló ünnepi mozzanatoknak rendszerint ő volt a szónoka. Minden alkalom más-más formát szabott szónoki művének. Még ha egyénisége engedte volna is, nem lett volna módjában sablonokat követni. De minden beszédében az alkalom lényegesebb mozzanatainak praegnans és művészileg tökéletes méltatása tűnik szembe, az emlékbeszédekben remek jellemrajz, minden beszédben a pillanat tartalmának oly kapcsolatokba való illesztése, melyek annak általános és maradandó jelentőséget adnak; finom tapintat, a gondolatok gazdagsága és mélysége, meleg bensőség, mely különösen a beszédek megelőző vagy követő imákban szólal meg és mindezeknek világos, rövid, praegnans, szabatos, erőteljes, nyomatékos és egyszerű, természetes előadása.

Ebben is, sőt mondhatjuk: különösen ebben mintaszerű. Így képzeljük és kívánjuk a prédikáció nyelvét. Legyen választékos, a köznapitól és parlagitól ment, tükröződjék benne a hangulat emelkedettsége, de óvakodjék mesterkéeltségtől, cikornyától, természetellenességtől. A biblia nyelve, melyet R. Jismael ismeretes mondata oly találóan jellemez, legyen a prédikáció nyelve is. És ilyen a Maybaumé. Egyszerű, tiszta, szabatos. Kevés kép és hasonlat, semmiféle tulterheltség és szertelenség. Beszédeit figyelemmel kell hallgatni, gondolkodva olvasni, különösen azokat, a melyek eszméket tárgyalnak, a szónok kiaknázza azt a rövid időt, a melyre lefoglalja a szószerket és igényt tart arra, hogy ne csak félfüllel hallgassanak rá. De nem nehezíti meg beszédének megértését önalkotta nehézségekkel és a lényegtől nem tereli el a figyelmet azzal, hogy csillogó díszének bámulatára készletti hall-

gatóit. A ki a vallás nevében szól és a legmagasabb ideálokhoz akarja fel-  
emelni a lelkeket oly korban, melyben az összes művészetek a természethez  
közelednek és a melynek idegessége is tiltakozik a lényegtelennek előtérbe  
állítására és a célnak kerülő utakon való keresése ellen, annak mintaképe csak  
a biblia nyelvének fenséges egyszerűsége lehet.

Nem méltathatjuk mindazokat a szempontokat, a melyekből Maybaum be-  
szédeit a zsidó hitszónokoknak tanulmány tárgyául, az érdeklődők szélesebb  
körének olvasmányul ajánljuk. Hálánkat fejezzük ki a prédikáció mesterének  
a nagyértékű gyűjteményért, a melylyel megajándékozott. Meleg óhajunk,  
hogy azt újabb kötetekkel gazdagítsa.

## Krónika.

### Magyarország.

A hazai zsidóság minden körében lelkes örömet keltett a királyi elis-  
merés, mely azoknak a férfiaknak jutott, a kik a tanügy és tudomány, továbbá  
a felekezeti közjótékonyosság terén kifejtett nagyarányú és bámulatos ered-  
ményű munkásságukkal első helyen a zsidó felekezetet kötelezték hálára és  
hódolatra.

*Dr. Bacher Vilmos, Dr. Mezey Ferenc és Winterberg Gyula* kitüntetése  
egyszersmind a magyar zsidóság megbecsülését jelenti, a mely mindig tuda-  
tában volt annak, hogy minő érték reá nézve e három férfiú munkássága és  
jobb idők felvirradásának jelét látja abban, hogy saját körein kívül is elisme-  
résben részesülnek immár legjobbjainak a zsidóság szellemi javainak és nagy  
intézményeinek gyarapítására irányuló törekvései.

Bensőséges és méltóságos módon ünnepelte május 22-én az *eperjesi*  
hitközség nagyérdemű lelkészének, *Dr. Austerlitz Mayer* rabbinak jubileumát.  
Egy félszázada, hogy kitünő kartársunk elfoglalta az eperjesi rabbiszéket és  
ez időszak alatt a gondjaira bízott, tagjainak számára nézve nem nagy gyülekezet  
qualitása sulyával, vallásos, kulturális és emberbaráti intézményeivel a felekezeti  
és az általános társadalmi élet jelentékeny tényezőjévé fejlődött. A nagytu-  
dású és kiváló szónoki tehetséggel megáldott rabbi mintaszerű félszázados  
működésével, gyülekezete legmagasabb érdekeinek szentelt életével hiveinek  
szeretetét és ragaszkodását és gyülekezetén túl is széles körnek nagyra-  
becsülését vivta ki magának. Ez felemelő módon jutott kifejezésre a tisztele-  
tére rendezett jubileumi ünnepségen, a melyen nemcsak hivei, hanem Eperjes  
városának és Sáros megyének egész társadalma, egyházi és világi hatóságai,  
valamint egyéb előkelőségei lerótták iránta a tisztelet és elismerés adóját,

Az *aradi* hitközség képviselőtestülete május hó 16-án tartott közgyü-  
lésén elhatározta, hogy elhunyt lelkipásztora, *Dr. Rosenberg Sándor* sirja fölé  
mauzoleumot emeltet és a főrabbi tisztségre pályázat mellőzésével *Dr. Vágvölgyi*  
*Lajos* rabbit fogja jelölni.

Az Orsz. Izr. Patronage Egyesületnek helyi fiókjai alakultak Zentán, Csáktornyan és Kisujszálláson. Törekvéseinek előmozdítására intézkedések történtek Mohácson, Kecskeméten és több más helyen.

A budapesti „Chinuch Neórim“ egyesület vezetői azzal a tervvel foglalkoznak, hogy *Béth hamidrás*t létesítsenek, a melyben felnőttek számára a zsidó tudomány különböző ágaiból előadásokat fognak tartani.

A Pesti Izraelita Hitközség alapítványi főgimnáziumának tanügyi bizottsága Dr. Kohn Sámuel főrabbi, majd Dr. Weinmann Fülöp hitk. elnök elnöklésével ülést tartott. Megjelentek mint tagok: Dr. Bánóczy József, Dr. Goldziher Ignác, Dr. Kármán Mór és Dr. Stiller Mór. Dr. Kármán Mór a gimnázium szervezetéről tervezetet készített, a melyet előzetesen megküldöttek a tagoknak. Ezt tárgyalták. A tervezetből különösen egy pont érdemel figyelmet, arról tanácskoztak a legtöbbit. Eszerint tekintettel arra, hogy a zsidó gimnáziumban a *hittanítás* nem heti 2, hanem 3 órán át fog folyni; tekintettel arra, hogy ezen óratöbbleten kívül az intézet zsidó tanulói számára (mert természetesen keresztények is lesznek) a *zsidó történelemből és irodalomból* heti 4 órán át külön kurzust is fognak tartani, a mi a heti óraszámot öttel emelné; tekintettel továbbá arra, hogy ebben az iskolában a heti szorgalmi időre — mert *szombaton és vasárnap lesz szünet* — egy teljes nappal kevesebb jut; végül tekintettel arra, hogy a törvényben megszabott *heti 32 óraszámot túllépni nem szabad*: Kármán javaslata azt ajánlja, hogy a pesti hitközség zsidó gimnáziuma ne 8, hanem 9 éves *tanfolyamból álljon*. A tervezet s a róla folyt tanácskozás avval a természetes föltevással is számot vetett, hogy a szülők a 8 év helyett a 9 évet sokallani fogják s gyermekeik tanítási idejét majd nem akarják meghosszabbítani. Erre való tekintettel igen elmés kiegyenlítést kerestek. Nevezetesen azt, hogy a kilencedik osztály előkészítő jellegű legyen, melybe a tanuló már a *harmadik elemi osztály után léphetne be*, még pedig azért, mert tapasztalat szerint, a mai első gimnáziumi osztályban lényegileg csak a IV. elemi osztály anyagát ismétlik. A szakosztály a tárgyalt és megállapított tervezetet rövid időn belül a plenum elé terjeszti, mely végleges határozatokat fog hozni nemcsak az itt érintett, hanem több más döntésre váró kérdésben is. A tanügyi osztály Kármán javaslata alapján azt is elhatározta, hogy a gimnázium megállapított tervezetét mindazoknak a tanférfiaknak, a kik a zsidó gimnázium igazgatói állására reflektálnak, meg kell küldeni oly célból, hogy majdan benyújtandó pályázati kérvényükhöz azt a működési tervezetet is csatolhassák, mely a megküldött szervezeti szabályokon épül föl.

### Németország.

A szabadelvűség hívei május 24-én *Geiger Ábrahám* emlékének áldoztak. Születésének századik évfordulóján felidéztek az eszméket, a melyeket a múlt század e legkiválóbb zsidó theológusa hirdetett és azokra a harcokra irányították a figyelmet, a melyeket eszméinek szolgálatában vivott.

Geiger a legelső volt azoknak a férfiaknak a sorában, a kik a zsidóság megújítását hirdették. Tudományának új medreket ásott és kutatásaival párját ritkító sikerrel mozdította elő multjának ismeretét és megértését. A legbátrabbak és leggyőzelmesebbek egyike volt, De bátorsága a legkomolyabb erkölcsi megfontolással és a felelősségnek mindig éber tudatával járt karöltve és ezért nem érdemelte meg, hogy a merészség vádjával illessék. Győzelmei nem csak egy fényes tehetségnek, hanem egy a zsidósághoz való szeretettől áthevitett, annak multján és jövőjén csüngő szívnek és egy meggyőződéséhez erősen ragaszkodó, azért mindenkor helyt álló szilárd jellemnek voltak diadalai, a fegyver pedig, a melylyel küzdött, a tudomány műhelyeiben kovácsolt nemes ércből készült.

Kevesen vannak, a kiket nálánál jobban szerettek és jobban gyűlöltek. Rajongásnak és üldözésnek tárgya volt, hivei az építés mesterének, ellenei pedig rombolónak mondták. Ezméinek követői a Gondviseléstől küldött prófétaként magasztalják és a zsidó nép történetének legmagasabb alakjai mellé állítják, ócsárlói pedig szemére lobbantják, hogy megingatta a vallás tekintélyét, alászállította méltóságát, hogy törekvései és sikerei a szent kötelek meglazulását, nem pedig azok megerősödését eredményezték. A vallás dolgában elfogultak vagyunk mindnyájan, sokkal fontosabb érdeke lelkünknek, semhogy megvesztegethetetlen tárgyilagossággal ítélnénk azokról, a kik határozott elvek szerint kívánják irányítani a vallásos élet fejlődését. De akár hiveihez, akár ellenfeleihez szegődünk, azt tagadni nem lehet, hogy Geiger Ábrahám a zsidóság szellemi életének történetét a legértelmesebb lapokkal gazdagította, hogy munkájához nagyjelentőségű hatások fűződtek és hogy a tudománynak kevesektől elért gyarapítója volt.

Emléke mellett is bámulat és becsmélés található. Még nincs egy éve, hogy a német orthodoxia Majnafrankfurtban megjelenő vezérlapjában egy hosszú cikksorozat törvényt ült felette. Hivei egyre magasbodó talapzatra állítják és azt hirdetik, hogy csakis az ő eszméihez való visszatéréstől várható a zsidóság regenerációja. Születésének századik évfordulóján a legnagyobb német gyülekezetek a szokott méreteket túlszárnyaló arányokban ünnepelték. Egy jeles férfiktől alkotott irodalmi mű életét és munkáját méltatja. Mindazok, a kik a nevezetes évforduló alkalmával felidéztek emlékezetét, kifejezésre juttatták annak az elismerését, hogy *tudományos* munkájának az értékéből semmiféle ellenérzés nem vonhat le semmit. A zsidó tudomány egyik legmagasabb alakja lesz mindig és ezért a zsidó nép is legkiválóbb fiainak sorába kell, hogy állítsa.

A rendelkezésünkre álló tér szűk voltánál fogva nem emlékezhetünk meg mindazokról, a magyar rabbikar szellemi érdeklődését érintő nevezetes eseményekről, a melyek a közel multban Németországon történtek. Mihelyt módunkban lesz lapunk kereteit csak némiképpen tágítani, Külföldi Szemlékben tájékoztatni fogjuk olvasóinkat a felekezeti élet mindama nyilvánulásairól, a melyeknek ismeretét bármely szempontból fontosnak tartjuk.

Ezuttal az ellentétes törekvések megvilágítása végett annak az említésére szoritkozunk, hogy a *német orthodox rabbik szövetsége* (Verband orthodoxer Rabbiner Deutschlands), május hó 16-án és 17-én Majnafrankfurtban közgyűlést tartott.

A jelentés ismertette az 56 tagból álló egyesület tevékenységét. A porosz hitközségek országos szervezése, a baderi imakönyv, a francia rabbigyűlés, a vasárnapi munkaszünet és egyéb ügyek foglalkoztatták. A metszők képzésének szabályozása javaslattétel végett bizottsághoz volt utalva, mely az alapkérdésekre vonatkozó munkálatokat már be is fejezte. Az előjárósági jelentéshez élénk vita kapcsolódott, melynek bezárása után Dr. Breuer elnök (Frankfurt) talmudi előadást tartott (b. Mecia 27.).

Dr. Biberfeld (Berlin) és Dr. Cahn (Fulda) előadásainak tárgya az *orthodoxia helyzete* volt. Hevesen kikeltek a szabadelvű zsidóság, mint „a tagadó kvalitások halmaza” ellen és arról a pozitív munkáról szóltak, a melyet az orthodoxiának végeznie kell. A többi előadók számos *élelmi szer és élvezeti cikk rituális megbízhatóságával* és a *sáátnéz-tilalommal* foglalkoztak, jelezvén azokat az intézkedéseket, a melyek ez ezekkel kapcsolatos visszaélések megszüntetésére szolgálhatnak. Dr. Bondi (Mainz) referatuma azt a kérdést tárgyalta, hogy mennyiben veendő tekintetbe a modern bibliakritika a hitoktatásban.

---

**Értesítés.** A vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1910. évi 2033. eln. sz. rendelete értelmében a *nyilvános iskolákban működő rendszeresített hitoktatók* is részesülnek a *féláru menetjegyekkel* való utazás kedvezményében. E végből vasuti arcképes igazolványt tartoznak kiváltani. Ennek kiállítása a m. kir. államvasutak igazgatóságától kérelmezendő s az eziránti folyamodványok az előző év december végéig, vagy ha az illető igényjogosult kinevezése, illetve megválasztása évközben történt, a kineveztetést, illetve megválasztást követő hó végéig nyújtandók be. A folyamodványokat az illető tanintézet igazgatója, illetve a kir. tanfelügyelő szabályszerű záradékkal és hivatalos pecsétjével látja el és hozzájuk a kérelmezőnek két darab látogatójegy alaku és saját aláírásával ellátott fényképe melléklendő. A két korona kiállítási illeték a bélyegmentés folyamodványokra ragasztandó postai levéljegyekkel rovandó le. Az eljárás egyszerűsítése érdekében kívánatos, hogy az egyes tanintézetek kötelékében álló igényjogosult tanszemélyzet részéről az igazolványok kiállítása közös folyamodványban együttesen kérelmeztessék. A folyó év tartamára szóló igazolványok kiállítása iránti folyamodványok legkésőbb folyó évi július hó végéig terjesztendők be a m. kir. államvasutak igazgatóságához (Budapest, VI. Andrásy-ut 75.).

---

Felkérjük az ORE t. tagjait, hogy a legközelebb megtartandó rendes közgyűlésre vonatkozó óhajaikat és indítványaikat mennél előbb közölni méltóztassanak.

---

**Tartalom:** Goldziher Ignác. — Az önérzet ébredése. Dr. Klein Mór. — Zsidó klerikalizmus. Dr. Steinherz Jakab. — Leánykonfirmáció. Dr. Groszmann Zsigmond. — Rituális házassági kihirdetés. Mehr Miksa. — Meg nem szivelt tanítói intelem. Dr. Rosenberg Ede. — Maybaum beszédei. — Krónika. — Értesítés. —

---

Lapunk szétküldése a nyomdász-sztrájk miatt késett.